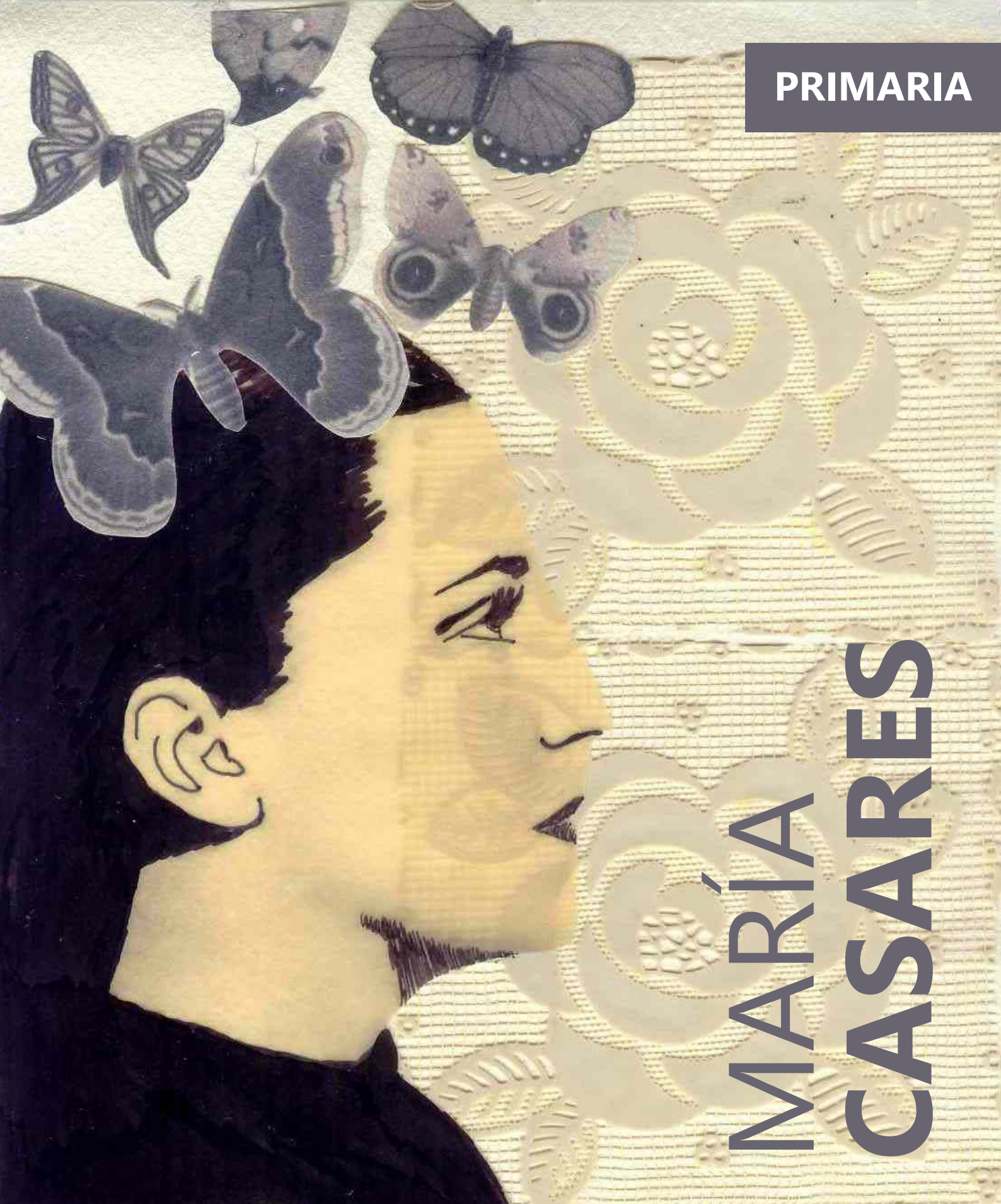

PRIMARIA

A stylized illustration of a man's profile in profile, facing right. He has dark hair and a mustache. The background is a light beige color with a subtle, embossed pattern of a large rose and several butterflies. The butterflies are in various shades of grey and blue. The man's face is rendered in a simple, graphic style with bold lines.

MARÍA CASARES

Ayuntamiento de A Coruña
Concello da Coruña

CADERNO DIDÁCTICO

CADERNO DIDÁCTICO MARÍA CASARES

para educación primaria

Ouvirmos SL

ouvir@ouvirmos.com
www.ouvirmos.com

© Textos:

Sara R. Espiñeira
Alba Guerra

© Imaxes:

Arquivo do Reino de Galicia (ARG).
Arquivo de Paz-López-Nóvoa.
Arquivo da Casa Museo Casares Quiroga.
Gravados e colaxes de Sara Lamas.
Fotografía de Alberte Peiteável da figuriña dos
Premios de Teatro María Casares 2021, elaborada por
Paula Pereira, de Cavalinho do demo.

Imaxe de portada

Colaxe de Sara Lamas

A Coruña, Galicia, 2022

ÍNDICE

4	PRESENTACIÓN
4	OBXECTIVOS
5	VINCULACIÓN CO CURRÍCULO EDUCATIVO
8	INFORMACIÓN PARA O PROFESORADO E O PERSOAL EDUCADOR
12	ACTIVIDADES
40	PARA SABER MÁIS...

PRESENTACIÓN

Este material didáctico foi elaborado con motivo do centenario do nacemento da actriz María Casares, conmemoración que consideramos unha grande oportunidade para lembrar a súa figura e achegala ao alumnado de forma atractiva e didáctica. O feito de ser unha actriz de orixe galega pero cunha traxectoria artística en Francia, unido á súa condición de exiliada, fixo que se considerase practicamente unha estranxeira e, por conseguinte, que fose esquecida inxustamente tras a súa morte, a diferenza do que aconteceu en Francia, onde aínda hoxe é homenaxeada. Queremos reivindicar con este traballo a súa figura, senlleira e de especial relevancia para comprender o noso pasado, pero tamén o noso presente, outorgándolle o seu merecido espazo na memoria colectiva.

As actividades que presentamos, orientadas ao alumnado de Educación Primaria e Secundaria, non pretenden ser unha proposta didáctica pechada, pois coidamos que, para a súa maior eficacia, deben ser adaptadas aos intereses e coñecementos do alumnado e do profesorado, así como á súa diversidade, mediante a selección, modificación e afondamento naquelas cuestións que os e as docentes xulguen oportunas.

OBXECTIVOS

O obxectivo fundamental deste documento é servir de ferramenta básica para profesorado e persoal educador na difusión e posta en valor da figura da actriz galega exiliada María Casares. Partindo desta premisa, pretendemos acadar unha serie de obxectivos xerais a partir dos cales se deseñaron os contidos e actividades didácticas.

- Afondar na figura de María Casares con motivo da celebración do centenario do seu nacemento.
- Coñecer o contexto histórico no que se desenvolve a vida da actriz galega, achegándose á realidade do exilio.
- Descubrir a Galicia do século XX a través do ollar cálido e amable que a actriz garda sobre a súa infancia galega, e especialmente respecto á cidade da Coruña.
- Valorar positivamente o teatro coma un ben cultural.
- Recoñecer en María Casares un patrón de muller libre, formada e independente.

Estes obxectivos están estreitamente vinculados co currículo educativo e as competencias clave das distintas etapas educativas abordadas, que presentamos de maneira resumida a continuación.

Educación Primaria

A finalidade da etapa da Educación Primaria é facilitarlle ao alumnado as aprendizaxes de expresión e da comprensión oral, a lectura, escritura, o cálculo, a adquisición de nocións básicas da cultura, os hábitos de convivencia, de estudo e traballo, o sentido artístico, a creatividade e afectividade, co fin de garantir unha formación integral que contribúa ao pleno desenvolvemento da súa personalidade e de preparalos para cursar con aproveitamento a educación secundaria obrigatoria.

A aproximación á figura de María Casares como a gran exiliada galega e o seu recoñecemento coma unha das personalidades máis importantes da Francia da segunda metade do século XX atópase intimamente vinculado con esa adquisición de nocións culturais básicas que se referencia na finalidade de etapa.

O apego que a actriz amosaba pola súa terra natal alá onde ía, o canto do galego sempre presente no seu falar francés e español, as múltiples referencias ás tradicións, costumes, paisaxes galegas en cada entrevista que concedía..., fai que introducindo ao alumnado no seu mundo esteamos contribuíndo especialmente aos seguintes **obxectivos de etapa**:

- Coñecer os aspectos fundamentais das ciencias da natureza, as ciencias sociais, a xeografía, a historia e a cultura, con especial atención aos relacionados e vinculados con Galicia.
- Coñecer, apreciar e valorar as singularidades culturais, lingüísticas, físicas e sociais de Galicia, poñendo de relevancia ás mulleres e aos homes que realizaron aportacións importantes á cultura e á sociedade galega.

Así, algúns dos **contidos** máis significativos desenvoltos ao longo da proposta acorde ao currículo:

- O patrimonio histórico, cultural e artístico.
- Valoración e respecto polo patrimonio histórico e cultural como fonte de información do pasado e como signo de identidade.
- España na Idade Contemporánea: o século XX. Mulleres e homes relevantes na historia de España e Galicia.
- Utilización de distintas fontes para a busca de información e para a súa representación.

Por último, as **competencias clave** prioritarias:

1. Conciencia e expresións culturais: implica coñecer, comprender, apreciar e valorar con espírito crítico e cunha actitude aberta e respectuosa, as diferentes manifestacións culturais e artísticas, empregándoas como fonte de enriquecemento e goce persoal e consideralas como parte da riqueza e patrimonio dos pobos. Comprende a concreción da cultura en diferentes autores e obras, así como en diferentes xéneros e estilos (música, pintura, escultura, cine, teatro, danza...). O desenvolvemento desta competencia supón interese, recoñecemento e respecto polas manifestacións artísticas e culturais, e pola conservación do patrimonio.
2. Competencias sociais e cívicas: inclúe tanto o coñecemento dos acontecementos contemporáneos como dos acontecementos máis destacados e das principais tendencias nas historias nacional, europea e mundial, e a comprensión dos procesos sociais e culturais de carácter migratorio.
3. Competencia dixital: Relaciónase coa busca, selección, rexistro e tratamento ou análise da información, o que implica o coñecemento das principais aplicacións informáticas e de diversas destrezas relacionadas co acceso á información. Require o dominio de linguaxes específicas básicas (textual, numérica, icónica, visual, gráfica e sonora, así como as pautas de codificación e decodificación).

Educación Secundaria Obrigatoria

A finalidade da Educación Secundaria Obrigatoria é acadar, entre outros logros, que o alumnado adquira “os elementos básicos da cultura” (Decreto 86/2015). Neste senso, propoñemos unha serie de actividades que permitan achegarse á figura da actriz desde a perspectiva das artes e das humanidades. Aínda que a súa aplicación ten maior afinidade co currículo das materias de Lingua Galega e Literatura e Xeografía e Historia, tamén consta de actividades que se poden traballar de maneira interdisciplinar co profesorado de materias como Lingua Castelá e Literatura, Lingua Estranxeira: Francés e Educación Plástica, Visual e Audiovisual.

As actividades da nosa proposta pedagóxica están relacionadas coa práctica totalidade dos **obxectivos xerais de etapa**, pero especialmente cos seguintes (Decreto 86/2015):

- Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.
- Apreciar a creación artística e comprender a linguaxe das manifestacións artísticas, utilizando diversos medios de expresión e representación.
- Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.

En relación directa con estes obxectivos, abordaranse os seguintes **contidos**, referentes á materia de **Lingua Galega e Literatura**:

- Lectura comprensiva de textos, audición de poemas e análise estilística destes
- Lectura dramatizada e comprensiva de pezas teatrais e análise dos seus compoñentes
- Desenvolvemento de habilidades lingüísticas para unha competencia comunicativa integrada
- Participación activa e respectuosa na aula, especialmente nun debate
- Producción de textos sinxelos de intención estética
- Familiarización coas TIC e consulta de fontes básicas de información

Na materia de **Xeografía e Historia** pode orientarse a calquera curso, debido á presenza de actividades que abordan contidos básicos como a ordenación temporal de acontecementos e a utilización de mapas, mais será especialmente relevante para o 4º curso da ESO, onde se tratan os contidos “II República española e Guerra Civil”.

Ademais, é especialmente interesante contar coa colaboración do profesorado da materia de **Educación Plástica e Visual** na elaboración do produto final da unidade, onde se traballarán os seguintes contidos do 1º e 3º curso: “Composición: elementos” e “Materiais e técnicas de debuxo e pintura. Técnicas plásticas: secas, húmidas e mixtas”.

Ao longo da unidade didáctica, desenvolveremos todas as **competencias básicas da etapa**:

- Comunicación lingüística: a través da lectura comprensiva e crítica dos textos informativos e dos anacos das súas memorias, ademais da produción de textos orais e escritos.
- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía: a partir de distintas actividades que traballan a situación espacial en mapas.
- Competencia dixital: a través do manexo das TIC na busca de información, xa sexa autónoma ou guiada, grazas ás ligazóns ou códigos QR que se propoñen.
- Aprender a aprender: desenvolvemento da lectura individual e comprensiva e do traballo en equipo, ademais doutras estratexias que permiten a síntese do aprendido, especialmente nos apartados finais de cada unha das seccións, denominados “Un océano de palabras”.
- Competencias cívicas e sociais: a partir da propia figura de María Casares, que consideramos un modelo na defensa da liberdade e da igualdade entre os seres humanos.

- Sentido da iniciativa e espírito emprendedor: grazas á participación nun debate e a concepción creativa dunha colaxe como produto final.
- Conciencia e expresións culturais: a través da apreciación da linguaxe teatral, cinematográfica e das artes plásticas (colaxe e caligrama).

Bacharelato

Aínda que se trata dunha unidade didáctica orientada principalmente cara á Educación Secundaria Obrigatoria, non queremos excluír ao alumnado de Bacharelato, que de seguro pode beneficiarse de moitas das actividades presentes, especialmente daquelas que afondan en aspectos concretos da vida da actriz, e que levan por título de sección: "Cara ás profundidades do océano". Será especialmente recomendado no Bacharelato da modalidade de Humanidades e ciencias sociais e da modalidade de Artes. Aínda que a súa aplicación ten maior afinidade co currículo das materias de Lingua Galega e Literatura, Historia de España, Historia do Mundo Contemporáneo e Artes Escénicas, tamén consta de actividades que se poden traballar de maneira interdisciplinar co profesorado de materias como Lingua Castelá e Literatura ou Lingua Estranxeira: Francés.

O bacharelato ten como finalidade "proporcionarlle ao alumnado formación, madurez intelectual e humana, coñecementos e habilidades que lle permitan desenvolver funcións sociais e incorporarse á vida activa con responsabilidade e competencia" (Real Decreto 86/2015).

As actividades da nosa proposta pedagóxica están relacionadas coa práctica totalidade dos **obxectivos** xerais de etapa, pero especialmente cos seguintes (Decreto 86/2015):

- Valorar, respectar e afianzar o patrimonio material e inmaterial de Galicia, e contribuír á súa conservación e mellora no contexto dun mundo globalizado.
- Coñecer e valorar criticamente as realidades do mundo contemporáneo, os seus antecedentes históricos e os principais factores da súa evolución. Participar de xeito solidario no desenvolvemento e na mellora do seu contorno social.
- Dominar, tanto na súa expresión oral como na escrita, a lingua galega e a lingua castelá.
- Utilizar con solvencia e responsabilidade as tecnoloxías da información e da comunicación.
- Desenvolver a sensibilidade artística e literaria, así como o criterio estético, como fontes de formación e enriquecemento cultural.

En relación directa con estes obxectivos, abordaranse os seguintes **contidos**, referentes á materia de **Lingua Galega e Literatura I e II**:

- Comprensión, interpretación e valoración de textos orais e audiovisuais de natureza diversa.
- Participación activa e argumentada en interaccións orais e debates.
- Aplicación de estratexias e coñecementos lingüísticos, sociolingüísticos e pragmáticos para comprender, analizar e comentar o texto na súa integridade.
- Literatura galega entre 1936 e 1975: autores/as do exilio (prosa e teatro).

Na materia de **Historia de España**, esta unidade pode axudar a profundar nos contidos do bloque 10: "A II República. A Guerra Civil nun contexto de crise internacional (1931-1939)" e do bloque 11: "A ditadura franquista (1939-1975)". Tamén no currículo de Historia do mundo contemporáneo se poden traballar os contidos de "Fascismos europeos e nazismo alemán".

Dentro da materia de **Artes Escénicas**, trabállanse todos os contidos do bloque 1: "As artes escénicas e o seu contexto histórico" e do bloque 2: "A expresión e a comunicación escénica", onde o profesorado pode afondar na análise dos vídeos propostos das actuacións de María Casares.

Outras materias relacionadas tanxencialmente nalgúns dos seus contidos son **Literatura universal**, polo contido "Relacións entre obras literarias e o resto das artes" e **Fundamentos da Arte II**, onde se recolle a "Colaxe".

INFORMACIÓN PARA O PROFESORADO E O PERSOAL EDUCADOR

María Casares: unha infancia en Galicia

María Victoria Casares Pérez naceu na Coruña o 21 de novembro de 1922 e faleceu o 22 de novembro de 1996 en La Vergne, a súa casa de Alloue, na Charente francesa. A nena Vitola, así a chamaban os seus familiares, foi filla de Gloria Pérez Corrales e Santiago Casares Quiroga. Tivo como irmá maior a Esther Casares Quiroga, filla dunha relación anterior do pai.

Gloria Pérez, procedente dunha saga de mulleres obreiras coruñesas, as cigarreiras, representaba para María a natureza, a terra, a fala, a cultura oral e popular, chegando a erguerse ante ela como unha meiga, "*une vrai femme*". Dela aprende as lendas sobre a Santa Compañía e as historias de sereas, trasgos e meigas. Por outra banda, Santiago Casares Quiroga, educado nunha familia burguesa, atea e progresista, achegáballes a María o poder da palabra, o humor e a ironía, o interese polos libros e por observar o mundo que a rodeaba. Ábrelle as portas do seu laboratorio, onde se serven de microscopios e de esqueletos auténticos para aprehender a realidade, e da súa biblioteca, onde a inicia ao recitado de Curros Enríquez, Rosalía de Castro, Rubén Darío, Valle-Inclán, Teresa de Ávila ou Bécquer. Este marcado interese familiar por unha educación seguindo os valores republicanos vese manifesto cando a envían, con cinco ou seis anos, ao Collège Français da Coruña (a actual Avenida da Habana, nº. 4), onde recibe unha formación laica e toma un primeiro contacto coa lingua francesa.

A súa infancia en Galicia estivo marcada pola plenitude e deixou unha forte pegada na nena, que foi conservada ata os últimos días pola adulta, como un refuxio íntimo e verdadeiro do que se valeu en ocasións como fonte de inspiración creativa á hora de dar vida ás súas personaxes.

Ata os 8 anos, María Casares foi desenvolvendo un profundo sentimento de pertenza a esta terra. O tempo de xogo e lecer nos xardíns do pazo de Montrove, os paseos a carón do mar e os chíos das gaivotas na praia de Bastiagueiro, os domingos de chocolate con churros coa súa nai e as tardes na biblioteca familiar co seu pai na Coruña, o xurdir das primeiras amizades que perduraron no tempo, a liberdade salvaxe da natureza e a aldea... son imaxes e recordos que a acompañarán ao exilio. Tal é así que, durante os seus anos en Francia, habita lugares nos que é doado establecer un certo paralelismo con aqueles que marcaron a súa infancia en Galicia: a rúa Vaugirard, onde vive en Francia, constitúe un espazo de refuxio e de encontro de intelectuais galegos, análogo á casa coruñesa da rúa Panaderas. A praia de Camaret, na Bretaña, que visita nunhas vacacións, lémbrolla á de Bastiagueiro; e a casa da súa madurez, La Vergne, parécese ao pazo que alugaba os veráns a súa familia en Montrove.

En 1931, coa proclamación da II República, Santiago Casares Quiroga é nomeado ministro da República e debe trasladarse a Madrid para desempeñar as súas responsabilidades no Goberno, e a súa familia acompaña. María Casares sempre se referiu a este momento como o seu primeiro exilio, a pesar de que cada verán a familia retornaba ás terras galegas. Na capital recibiu unha formación de avanzada pedagóxica no Instituto-Escuela, seguindo as teorías educativas baseadas nas pedagogías activas e integrais da Institución Libre de Enseñanza, que estimulaban o desenvolvemento da personalidade dos nenos e nenas nas escolas mixtas. Pouco a pouco adaptouse ao ritmo da cidade, na que descubriu o cinema e o teatro, pero sen deixar de soñar co momento de volver comer os figos da horta da casa galega ou erguerse cada mañá coa vista do océano Atlántico na Coruña. Quizais foron estes anhelos os que, anos máis tarde, levaron á actriz a afirmar: "*Eu son do Océano*".

María Casares: unha vida no exilio

En xullo de 1936 o levantamento militar dá un xiro á vida de María Casares, ao igual que á de tantos nenos e mozos españois. Como consecuencia, a familia Casares sufriu unha dura represión: a casa familiar foi espoliada, requisouse o patrimonio Casares e mesmo se ordenou a eliminación do nome de Casares Quiroga de todo documento, mesmo do rexistro civil, aínda que hoxe sabemos que non se levou a cabo.

En novembro dese mesmo ano, María Casares e Gloria Pérez, fuxindo da guerra, decidiron instalarse en París, na rúa de Vaugirard; primeiro no Hôtel Paris-New York e despois nun apartamento alugado aos donos deste, no mesmo edificio. O que non imaxinaban, nin ela nin os milleiros de republicanos españois, era que este exilio sería tan longo. Ao remate da guerra, en 1939, Santiago Casares Quiroga reuniuse coa súa familia en París, pero a II Guerra Mundial trouxo ao ano seguinte a ocupación de parte de Francia polas tropas da Alemaña nazi, o que fixo que tivese que fuxir de novo, nun dobre exilio, cara a Inglaterra.

Esther Casares, a irmá de María, que quedara en España, foi represaliada por ser filla de Santiago Casares Quiroga: apartárona da súa filla e metérona tres anos no cárcere da Coruña. Unha vez saíu, foi sometida varios anos a un arresto domiciliario, o que fixo que tardase 19 anos en reencontrarse coa súa irmá.

María e Gloria pasaron a II Guerra Mundial en Francia como apátridas refuxiadas. O apartamento que a familia Casares alugara na rúa parisiense de Vaugirard, que se convertera xa durante a Guerra Civil nun lugar en que nai e filla acolían, solidarias, a exiliados republicanos, como os coruñeses Sergio Andión e Amalia de la Fuente, foi desta vez refuxio de persoas perseguidas polo nazismo. Destaca especialmente o caso da xudía rusa Nina Reicyn, doutora en filosofía e amiga de María Casares. Coa súa formación de pedagoga, axudaba á adolescente cos seus exames e durmía na súa casa para escapar das redadas nocturnas que buscaban a deportación das familias xudías. Tal e como recolle a actriz nas súas memorias, Gloria estaba segura de que elas eran o refuxio ideal, porque ninguén podería imaxinar que unha xudía se agochase na casa dunhas refuxiadas españolas en situación irregular. En momentos tan difíciles para todas elas, a solidariedade antifascista de dúas galegas refuxiadas é un gran exemplo de dignidade. Mais Nina e a súa familia non puideron escapar eternamente ás redadas: ela e outros trece membros da súa familia foron asasinados en Auschwitz.

A pequena, que apenas sabía falar francés cando chegou a París con 13 anos, decidiu rapidamente que quería dedicarse ao teatro, e contou coa aprobación materna. Non obstante, a lingua foi un importante lastre nos primeiros anos da súa formación, e levouna a suspender nas dúas primeiras ocasións o exame de ingreso no Conservatorio. Mais este intenso período de aprendizaxe deu rapidamente os seus froitos e levouna a debutar, con tan só 20 anos e xa como protagonista, no escenario dun teatro parisiense, interpretando en francés ante un público francés. Podemos imaxinar todas as dificultades que atopou (económicas, lingüísticas, culturais...) mais tamén as súas innatas calidades, o seu inmenso esforzo e o seu invencible espírito de loita, que sen dúbida a levaron a converterse na gran actriz que foi.

María Casares e o teatro

María Casares debutou como actriz profesional en lingua francesa en 1942, o día no que cumpría os 20 anos. Fíxoo no *Théâtre des Mathurins* interpretando o papel protagonista de *Deirdre*, unha exiliada coma ela, na obra homónima escrita polo irlandés J. M. Synge. A actriz describe este momento como un volver a nacer: "A terra onde fun feita é Galicia. Nacín no Théâtre des Mathurins. A miña patria é o teatro e o meu país de orixe a España Refuxiada" (Casares, 2009, p. 403).

A partir deste primeiro éxito, outros veñen detrás: *Les Justes* de Albert Camus, *Marie Tudor* de Víctor Hugo, *Le Triomphe de l'amour* de Marivaux ou *Macbeth* de Shakespeare. A súa carreira consolídase converténdose nun dos principais expoñentes do teatro francés, chegando mesmo a ser comparada con grandes mitos da interpretación, como Rachel ou Sarah Bernhardt.

A súa maneira de actuar era aclamada pola crítica, cunha compenetración total entre o corpo e a voz que estaba moi lonxe do que era habitual nesa época. Roland Barthes caracterizou a súa posta en escena como a

beleza dun movemento total. A súa intensidade na actuación proviña da súa concepción holística do teatro, en que este se confundía coa vida. Como ela mesma recoñeceu, as desgrazas vividas nutriron sempre as súas actuacións, o que a levou a explorar os textos e os personaxes ao límite, nun verdadeiro labor de investigación que a facía experimentar máis pracer nos ensaios ca nas representacións.

María Casares era, polo tanto, moi querida polo público francés. O seu éxito converteuse en referencia e orgullo para a comunidade tanto de exiliados como de emigrados galegos. Ao fin e ao cabo, tratábase dunha muller que erixira a súa carreira ao completo no exilio, rexurdindo na adversidade. María Casares era o claro exemplo do triunfo dos valores republicanos de dignidade, educación e liberdade que non puido apagar o fascismo. De feito, a actriz realiza unha xira teatral por Arxentina no ano 1957 coa compañía Teatro Nacional Popular (TNP), e reencóntrase en Bos Aires coa comunidade galega, que lle dedica unha moi sentida homenaxe, da que son en grande medida responsables os intelectuais galegos Luís Seoane e Isaac Díaz Pardo, ferventes admiradores da actriz. O seu éxito fai que retorne nos anos seguintes realizando novas xiras teatrais por América Latina.

A súa carreira foi unha das máis sólidas, diversas e apaixonantes do teatro francés, embarcándose en proxectos tanto de correntes clásicas coma vangardistas. Traballou con compañías de teatro das máis importantes, como a Comedia Francesa ou Teatro Nacional Popular, dirixido por Jean Vilar. Ela sempre preferiu esta última, pola naturalidade e o compromiso de achegar o teatro a todas as clases sociais, cuns valores equivalentes aos do grupo teatral español La Barraca, dirixido por Federico García Lorca. O TNP levou a que María Casares se convertese na gran dama do célebre Festival de teatro de Avignon, que tamén dirixía Jean Vilar, e aínda hoxe a figura da actriz é lembrada con respecto e agarimo nesta cidade.

Xa na súa madurez, recibiu numerosos premios de recoñecemento ao seu labor, como a Medalla de Ouro ao Mérito nas Belas Artes en España (1987), o Premio Molière á mellor actriz (1989), o Premio Nacional de Teatro en Francia (1990) ou a Lexión de Honor francesa (1990). No ámbito galego, outorgóuselle a Medalla Castelao da Xunta de Galicia en 1990 e pedíuselle permiso, en 1996, para que os premios do teatro galego levasen o seu nome, pero morreu antes da celebración da gala. Hoxe, os Premios de Teatro María Casares, concedidos pola Asociación de Actores e Actrices de Galicia, seguen a manter a súa vitalidade, e a da propia actriz María Casares, lembrándoa en cada edición.

Debemos lembrar que esta deslumbrante carreira foi posible pola presenza e o apoio incondicional da nai, Gloria Pérez, que puido dedicarse por enteiro á súa formación e paixón en momentos extremadamente complicados, tanto persoais como colectivos. Tamén o seu pai, dende o exilio en Inglaterra, cultivou o seu gusto polo teatro ao saber que o escenario era para María a nova terra na que botar raíces.

A actriz sempre levou nela a súa infancia galega, da que dicía extraer a forza necesaria para o seu traballo e a maxia imprescindible para a súa vida. O teatro francés alimentouse das imaxes e dos recordos vívidos que María gardaba na súa memoria e, sobre todo, no seu corazón, e que converteu as máis das veces na fonte de inspiración para dar vida ás personaxes. Nunca renegou do seu acento, ao contrario, ela dicía: "ese acento quédame para toda a vida, non mo quita ninguén, non hai que facer. Téñenme que aceptar como son e co acento que teño" (Heinze, 1991, p. 37).

María Casares e o cinema

María Casares non só destacou no teatro, senón que tamén tivo unha carreira cinematográfica de moito éxito. Sabemos tanto polas súas memorias como pola correspondencia intercambiada coa súa amiga da infancia, Pilar López-Nóvoa, que era asidua do cinema mentres vivía en Madrid, e que quedara impresionada ao ver na gran pantalla ao monstro de Frankenstein e a King Kong, ademais de quedar apaixonada con Clark Gable. Mantivo esta fascinación polo cinema ata a súa madurez.

Malia participar nunha vintena de filmes, o cinema sempre foi para ela unha actividade subsidiaria do teatro. Ela mesma recolle nas súas memorias que é no teatro onde se sente verdadeiramente libre, onde pode xogar, improvisar, ir dándolle vida progresivamente aos personaxes e mesmo participar na construción do texto teatral. Pola contra, critica a rixidez das rodaxes cinematográficas e os aburridos paróns entre toma e toma.

O período máis intenso da súa produción cinematográfica sitúase na década dos corenta. Entre 1945 e 1951, María Casares apareceu en once longametraxes francesas nas que interpretou personaxes importantes. O seu primeiro papel foi o de Nathalie en *Les Enfants du paradis* de Marcel Carné (1945), un dos filmes máis importantes da historia do cinema francés. Ademais deste fulgurante debut, cabe salientar a súa aplaudida interpretación das personaxes de Hélène en *Les Dames du Bois de Boulogne* (1945), de Robert Bresson; da duquesa Sanseverina en *La Chartreuse de Parme* (1948), de Christian-Jaque; e da princesa en *Orphée* (1950), de Jean Cocteau. Esta última valeulle a súa imaxe cinematográfica máis icónica. Por outra banda, cabe resaltar que prestou a súa voz para a gravación da parte narradora na curtametraxe *Guernica* (1950), documental elaborado por Alain Resnais et Robert Hessens, con guión de Paul Éluard e inspirado na obra de Picasso.

María Casares: a vida triunfante

María Casares morreu en 1996 aos 74 anos. A actriz doou a súa casa en La Vergne ao concello, en sinal de agradecemento a Francia por ser a súa "terra de asilo" durante tantos anos. Actualmente converteuse en La Maison Maria Casarès, un lugar de dinamización cultural no concello de Alloué, de aprendizaxe e creación teatrais, aberto ao público.

Non é ata 1976, tras a morte do ditador, cando María Casares regresa a España; corenta anos despois de ter collido aquel tren que a levaría a París co estoupido da guerra. A súa volta fíxoa en calidade de actriz, coa representación de *El adefesio* de Rafael Alberti, coa que visitou varias cidades españolas. Porén, sabemos que non volveu a Galicia, onde as últimas imaxes que se coñecen dela teñen lugar na praia de Bastiagueiro no verán de 1935, e que acompañaron á actriz ao exilio. Cales son os motivos que evitaron o seu retorno? Malia que a actriz soñara en numerosas ocasións con visitar a terra que a viu medrar, cara ao final da súa vida declarou que tamén sentía medo ao pensar que volver a Galicia podía derribar o seu recordo interior. Así mesmo, chegou a pensar que era tamén unha maneira de gardar fidelidade á figura do pai e á memoria familiar, tremendamente aldraxada durante os anos do franquismo. Volver a Galicia supoñía recibir unha serie de homenaxes que, ao seu xuízo, deberían ir destinadas a determinados membros da súa familia, que sufriron directamente a represión franquista.

María Casares escribe nas súas memorias que non cre en nada que non sexa a vida e o momento presente. Este amor pola vida herdouno da súa nai, xunto á que nunca renunciou ao pracer de vivir, como ela describe: "velaquí nós as dúas (...), soas, xuntas, a loitar co exilio, a guerra, a nosa situación e a vida á que ambas queremos fincarlle o dente, eu para agarrala, ela, para xa non perdela" (Casares, 2009, p. 191).

Entre as relacións amorosas que a actriz mantivo ao longo da súa vida, cabe destacar a que tivo co escritor e filósofo existencialista Albert Camus, Premio Nobel de Literatura en 1957 e autor, entre outras, das novelas *O estranxeiro* e *A peste*, hoxe dentro do canon da literatura universal. Nacido en Alxeria, fillo dunha muller con raíces españolas e orfo de pai tras a I Guerra Mundial, dedicou a súa vida á loita contra a inxustiza humana, formando parte da resistencia antifascista en Francia, pero tamén en España, onde levou a cabo varias accións solidarias en axuda aos republicanos españois. María Casares e Albert Camus coñécense en 1944, nunha obra escrita por el e onde ela participa, *O malentendido*. A súa relación, de grande intensidade e fraternidade, que deixou unha impronta moi visible nos traballos creativos de ambos os dous, viuse truncada por un accidente de coche en que o escritor morreu, aos 47 anos de idade. Del recollemos as seguintes palabras que escribiu, a propósito da actriz: "María, nunha praia deserta, no extremo de Europa, cun vento feroz, corre seguindo a sombra das nubes pola area. Ela é a vida, triunfante" (Camus, 1989, p. 194).

A figura de María Casares foi recoñecida internacionalmente e hoxe é parte do noso patrimonio inmaterial, un modelo de resistencia e compromiso, de cultura e ética. A historia da súa vida achéganos unha lembranza necesaria e digna do exilio republicano, ademais dunha experiencia intensa, triunfante e exemplar dunha muller que abriu camiño, libre e independente, máis alá das fronteiras.

Nas palabras de María Lopo en *O tempo das mareas* (2016, p. 173):

"Mais fronte a tanta morte, ela sempre estivo coa vida: foi a vitoria da vida para os seus pais, o triunfo do desterro para os exiliados e a vida triunfante no seu lugar do amor."

ACTIVIDADES

A black and white close-up portrait of actress María Casares. She has dark, wavy hair and is looking slightly to the right with a soft expression. The lighting is dramatic, highlighting her facial features.

01. MARÍA CASARES: A VIDA INTENSA

María Victoria Casares Pérez, naceu na Coruña no ano 1922 e faleceu no ano 1996 na súa casa de La Vergne (Francia). Foi unha actriz galega de cine e teatro.

Son tres os lugares que marcan a vida desta artista:

- 1922-1931: a súa terral natal, Galicia, e concretamente a cidade da Coruña.
- 1931-1936: Madrid, cidade á que se traslada durante a II República para acompañar ao seu pai, membro do Goberno.
- 1936-1996: Francia, país no que atopa un refuxio cando se produce o levantamento militar que remataría coa imposición dunha ditadura en España e que condenaba á súa familia ao exilio.

Foi precisamente en Francia onde María Casares desenvolveu a súa exitosa carreira como actriz de cine e teatro, converténdose nunha das personalidades culturais máis importantes da segunda metade do século XX.

Aclarando ideas...

Que estaba pasando en España?

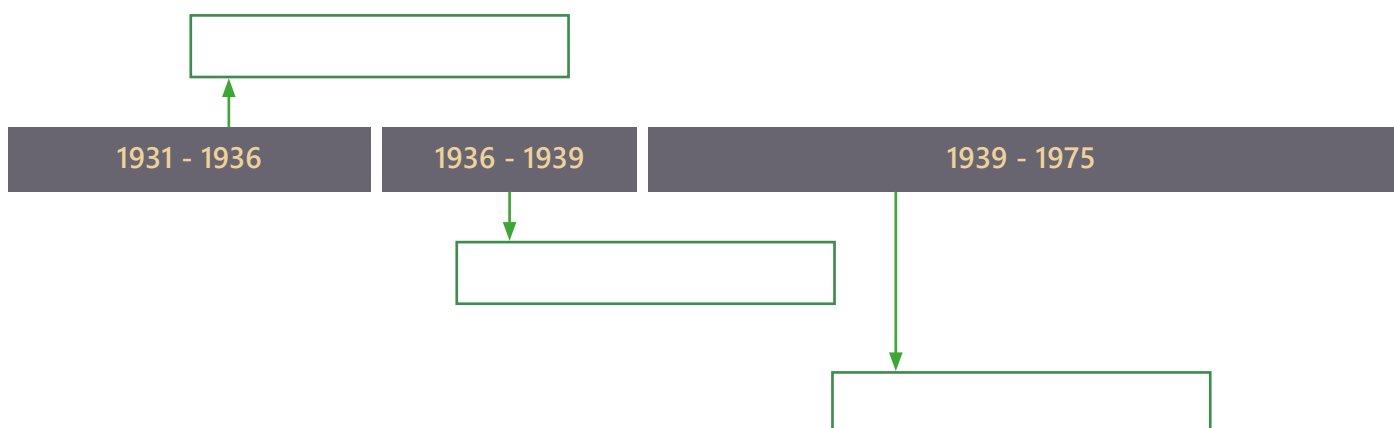
Que é unha **república**? : forma de goberno na que se elixe a un ou varios representantes mediante o voto. A II República española vai dende 1931 a 1936.

Que é unha **guerra civil**? : loita con armas entre dous bandos dentro dun mesmo país. A guerra civil española dura entre 1936 a 1939. Nela enfróntanse os que defendían a República e os que querían unha ditadura.

Que é unha **ditadura**? : forma de goberno na que todo o poder se concentra nunha persoa a través da forza ou da violencia. Redúcense os dereitos e liberdades dos cidadáns. En España houbo unha ditadura entre 1939 e 1975: a ditadura franquista.

1

Sitúa nesta liña do tempo os tres acontecementos que marcaron a vida en España na segunda metade do século XX.

María Casares de nena
Foto | Arquivo do Reino de Galicia

02. A NENA VITOLA

4.9.9

María Victoria, Vitola ou Vitoliña eran os nomes da infancia cos que os máis achegados se referían a María Casares.

María era filla de Gloria Pérez, procedente dunha familia de cigarreiras e costureira de profesión. Na figura da súa nai sempre atopou o reflexo da natureza, da terra, da lingua galega, os contos populares, o sentido da maxia e o sobrenatural. María referíase á súa nai como unha verdadeira muller, sendo unha fonte de inspiración para ela ao longo da súa vida.

O seu pai, Santiago Casares Quiroga, foi un recoñecido político republicano co que María tivo unha relación moi íntima, aínda que marcada polo distanciamento. Afastamento que trataban de reducir cun intercambio constante de cartas. Para María, o seu pai representaba a palabra, o saber, a poesía, o humor e a ironía; sentindo cara a el unha profunda admiración.

Durante a súa infancia, foron tres os lugares que marcaron a súa vida en Galicia: a biblioteca da casa familiar na Coruña, a praia de Bastiagueiro e o pazo de Montrove.

1

Que obxectos pensas que estarían presentes na vivenda da familia Casares?
Sinala unha opción de cada par.

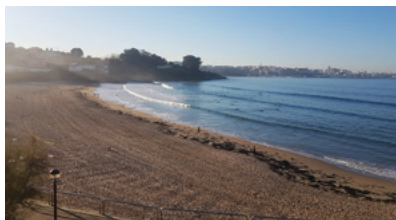
2

Ata os 9 anos a vida de María estivo marcada por tres espazos fundamentais. Serías quen de unir o nome, a imaxe e o sentimento que espertaba en María cada un destes lugares?

DOMICILIO FAMILIAR
(A CORUÑA)

PAZO DE MONTROVE

PRAIA DE BASTIAGUEIRO

Casa de tres andares, na que aínda non había luz eléctrica. Tiña amplos xardíns, onde María e a súa amiga da alma, Pilarita, pasaban o tempo subidas nas árbores ou contemplando o mar ao solpor dende os tellados.

Espazo libre e salvaxe onde María recorda as súas batallas co vento e co mar, a costa pola que se accedía á praia, os púdicos baños das mulleres de aldea e a curiosidade espertada pola chegada dos primeiros turistas.

Era unha grande casa con dous vastos andares. Daba dun lado para a rúa e doutro para un xardín. Neste domicilio, a biblioteca era o territorio do pai onde a nena era admitida, compartindo xuntos moito tempo rodeados pola música ou o silencio.

Nas súas memorias, María Casares describe algúns dos momentos compartidos co seu pai na biblioteca e no laboratorio familiar, espazo máxico onde a pequena Vitola iniciou a súa educación.

"Durante anos estudamos xuntos a división da célula co apoio de debuxos e a través dos anteollos; investigabamos a reacción de líquidos misteriosos que mesturaba para ofrecerme un increíble espectáculo.

Outras veces, teimaba en me aprender os ósos que compoñen a estrutura humana con dous esqueletos que comprara e que se remexían con alegría cando os movía para facerme comprender o xogo das articulacións.

No campo, levábame de mañanciña diante das teas de arañeira e alí ficabamos inmóbeis a observar a araña, agochada baixo unha folla, lanzarse de súpeto sobre a mosca ou a bolboreta presa na trampa.

Estaban ademais os caracois, os morcegos, as formigas, as abellas, as mantis relixiosas..."

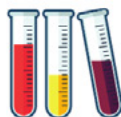
Fragmento de Residente Privilexiada, 2009

TERREMOTO DE LETRAS

No laboratorio do domicilio familiar había varios utensilios que María e o seu pai empregaban nos seus pequenos experimentos e investigacións. Recoñécelos?

L L A B O T E

B O S T U

O M I C O P I C R O S

O A N L L O S T E

T A P R O B E

P A L U

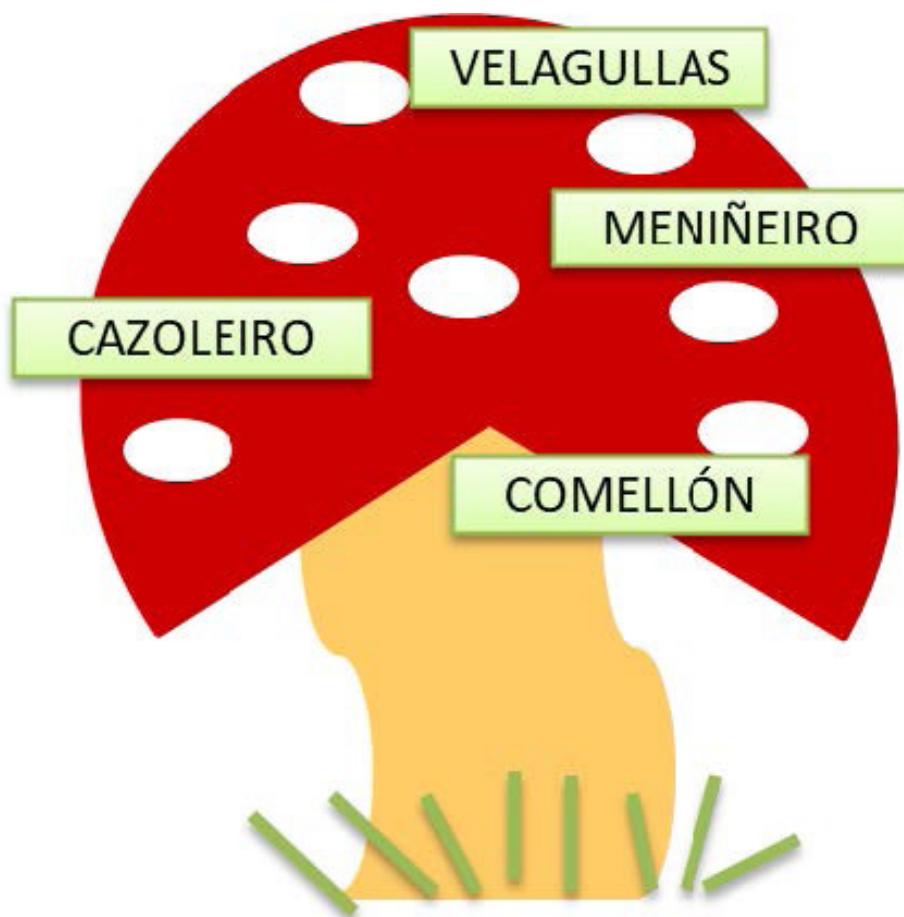
María Casares sempre que fala da súa nai, Gloria, asóciaa á terra, á mitoloxía, ás lendas e aos contos populares. Será a través dela como María se achegue a diversos personaxes da tradición galega: a Santa Compañía, as meigas, o macho cabrún, os trasgos, o gatapedro... Sabías que existen diferentes tipos de trasnos? A ver se adiviñas cal é o nome que se corresponde con cada descrición.

a) Trasno caseiro que pasa as noites a enguedellar nas cazolas rachándoas para asustar a xente da casa.

b) Trasno que entra nas casas só para comer, procurando non derramar nada. Devecen polo queixo.

c) Trasnos que fan sorrir os nenos pequenos que son os únicos que os poden ver.

d) Trasno que axudaba aos xastres ou ás sombreireiras no seu labor

Para coñecer moitos outros podes visitar o Breviario de Mitoloxía Galega e colocar no buscador a palabra "trasno"

<https://mitoloxiagalega.blogspot.com>

03. AÑOS EN MADRID

En 1931, a proclamación da **II República** Española fai que o pai de María, Casares Quiroga, como membro do Goberno, teña que desprazarse a Madrid. A súa familia acompañaño, o que supón deixar atrás a vida en Galicia e adaptarse ao ritmo acelerado da cidade.

María Casares ten nove anos cando isto ocorre. Pouco a pouco consegue afacerse á capital, pero mantendo esa relación forte con Galicia, que segue sendo o sitio a onde volver, a terra de orixe. De feito, durante os anos que viven en Madrid, a familia Casares non perde o costume de pasar os tres meses do verán entre os xardíns do pazo de Montrove e o olor a salitre da praia de Bastiagueiro.

1

Coa II República nace un cambio importante na vida das mulleres e na maneira de entender a educación.

Serías quen de atopar na seguinte sopa de letras catro das principais características das escolas republicanas?

P	A	L	R	E	M	T
U	B	E	A	N	I	R
B	P	D	S	Q	X	O
L	A	I	C	A	T	A
I	E	I	H	T	A	S
C	X	I	L	J	S	T
A	U	K	K	K	S	N
T	A	O	T	E	O	R
G	R	A	T	I	S	C

Cal é a quinta característica que non aparece na sopa de letras?

II REPÚBLICA

A VIDA DAS MULLERES

- A muller pode votar por primeira vez na historia de España.
- Os homes e mulleres son iguais ante a lei.
- As mulleres cobran un papel moi importante na educación. As mestras da República.

A EDUCACIÓN

- Pública
- Laica: a Igrexa deixa de estar presente nas escolas.
- Obrigatoria
- Gratuíta.
- Mixta: nenas e nenos poden convivir na mesma aula.

Las Maestras de la República

<https://youtu.be/FvGBJ23b83o>

Nas súas memorias, ela conta que non había exames e que as notas se poñían a partir de traballos e do día a día na aula.

Unha gran parte do horario dedicábase aos deportes, aos xogos, ás excursións, aos traballos manuais, á visita de monumentos, museos, fábricas.

A partir do terceiro ano facíase unha longa viaxe por España ou polo estranxeiro.

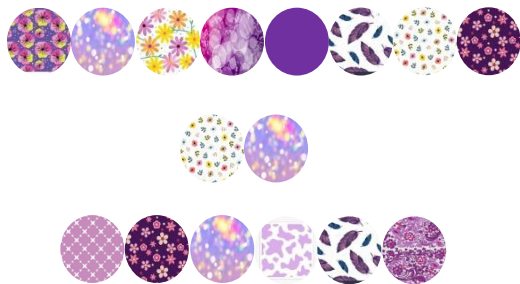
Os nenos e nenas iniciábanse na danza, na música, no teatro e, cada mañá, xuntábanse todos para cantar no grande vestíbulo da entrada.

Non usaban mandilóns ou uniformes, e non había aulas para nenos e outras para nenas, senón que compartían espazos.

2

PALABRAS AGOCHADAS

Queres descubrir cal era a actividade coa que María Casares máis gozaba no Instituto-Escola aos nove anos? Descifra o código para revelar as palabras agochadas.

SOLUCIÓN

	A		B		R
	E		C		T
	I		D		S
	O		P		L
	U		G		M

3

Agora que xa sabes como era a vida durante a República, cales destas noticias cres que poderían aparecer nos xornais desa época? Ante a dúbida, podes guiarte polas datas das publicacións.

DECEMBRO, 1931

LA VANGUARDIA

**POR PRIMEIRA
VEZ EN ESPAÑA
RECOÑÉCESE O
DEREITO AO
VOTO
FEMININO**

A defensa do voto feminino foi liderada con convicción pola deputada Clara Campoamor, unha das tres mulleres deputadas dun total de 470 deputados e deputadas.

A EDUCACIÓN SERÁ PÚBLICA, OBRIGATORIA E GRATUÍTA

A escola unificada da II República pretende favorecer o acceso a todos e todas e promover o desenvolvemento integral dos nenos e nenas en aulas mixtas.

AS MESTRAS DA REPÚBLICA

Na II República aparecen as primeiras profesoras de bacharelato, inspectoras de educación, profesoras contratadas pola Universidad...

A RELIXIÓN SERÁ OBRIGATORIA NAS ESCOLAS

Escrito por: Ángel Osorio

A Igrexa recupera o protagonismo perdido e asume a tarefa educativa.

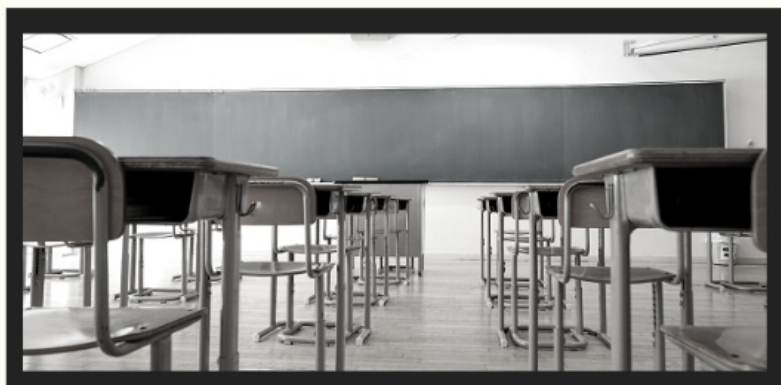
A relixión católica volve ser unha asignatura obrigatoria en todos os niveis.

Setembro, 1940

CAMBIOS NA ORGANIZACIÓN DAS AULAS

NO INSTITUTO-ESCOLA HABERÁ AULAS DE NENAS E AULAS DE NENOS

ESTA MEDIDA APLICARÁSE A PARTIR DA VINDEIRA SEMANA

A black and white portrait of actress María Casares. She is looking slightly to her left with a soft expression. Her dark hair is styled in a classic 1940s fashion, pulled back. She is wearing a dark, sleeveless dress. The background is dark and textured.

04. MARÍA CASARES, UNHA VIDA NO EXILIO

*A 29 de
que já os
de ovestia
na T14
maia Victoria*

*duas Esther e
helicóptero em Paris
famoso
hermã*

En 1936, o inicio da **Guerra Civil** leva a María Casares, xunto coa súa nai, a trasladarse primeiro a Barcelona e, de aí, a París (Francia).

Nese momento comeza a súa etapa no exilio, con tan só 14 anos, e Francia será o país que a verá medrar como muller e como artista, atopando alí un novo fogar. Non regresará a España ata 40 anos despois, en 1976, para representar a obra *El adefesio* de Rafael Alberti. Mais nunca retornará á terra onde naceu, Galicia, a pesar de tela sempre presente nos seus recordos.

En Francia, como xa ocorrera en Galicia, son tres os lugares que marcan a súa vida: París, Camaret e La Vergne.

1

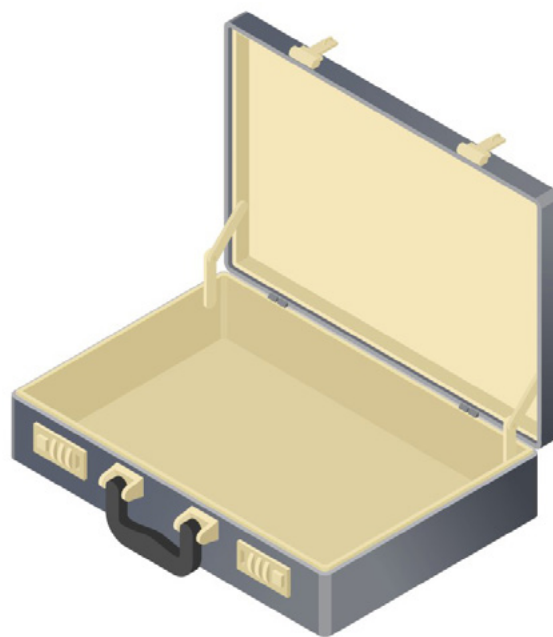
Cando María Casares viaxa a París coa súa familia, fano acompañados tan só dunha pequena maleta na que levan un par de mantóns de manila, a Constitución da II República, os libros de Shakespeare, uns frascos de colonia e fotos da infancia.

Debuxa que levarías ti na túa maleta se che din que tes abandonar a túa casa rapidamente.

QUE É O EXILIO?

O exilio é a separación dunha persoa da terra na que vive.

Coa chegada da Ditadura, moitas persoas fuxiron do seu país polo medo a ser perseguidos ou castigados por pensar de maneira diferente aos que gobernaban.

OS LUGARES DE MARÍA NO EXILIO

París, onde vivirá moitos anos e que representa a civilización moderna.

Camaret, á beira do mar, recórdalle á praia de Bastiagueiro.

La Vergne, onde pasa a súa etapa máis madura. Alí vive nunha casa que recorda ao Pazo do Río en Montrove ("donde la hierba huele siempre a lluvia") na que escribe as súas memorias e onde finalmente morre en 1996.

2

María repite nas súas memorias constantemente a palabra "morriña". Sabes o que significa? Coñeces algún outro sinónimo? Podes buscar nun dicionario ou na web da RAG na seguinte ligazón:

<https://academia.gal/diccionario>

MORRIÑA É _____

3

O grupo galego Baiuca interpreta a canción "Morriña" en homenaxe aos que marcharon da súa terra. Escóitaa atendendo á letra:

https://www.youtube.com/watch?v=Fj5WleO_i_8

4

Como tería sido a vida de María Casares de ter quedado en España e non marchar ao exilio? Iso nunca o saberemos, pero escoita o que responde nunha entrevista no ano 1989 no programa Xente Nosa. A que profesión quería dedicarse María cando tiña 12 ou 13 anos?

escanea o código qr

ou vai ao enlace de youtube:

https://youtu.be/y__Qzs03WaY?t=17

5

Unha das principais características de María Casares é que, a pesar de pasar tanto tempo fóra de España, sempre mantivo o acento galego e nunca renegou del, como así sinala nalgunha das súas entrevistas:

"Aquí en Francia vese xente que ten acento, xente de fóra, xente estranxeira, e todos traballan. O acento non ten importancia se se entende ben o texto [...] Cando traballei na obra de Alberti, falando español, de seguida trataron de me saca-lo acento galego. En balde. Ese acento quédame para toda a vida, non mo quita ninguén, non hai que facer. Téñenme que aceptar como son e co acento que teño".

Fragmento incluído en *O tempo das mareas. María Casares e Galicia* de María Lopo (2016)

6

Escoita o seguinte audio onde se narra brevemente como a actriz viviu o exilio e responde as cuestións.

- En que traballou ata os últimos anos da súa vida?
- Cal foi o recoñecemento máis importante para ela?
- Que medo tiña María Casares se volvía visitar Galicia?
- Cal é o título da autobiografía que escribe María Casares?
- Que di María que levou sempre con ela como mellor recordo?

escanea o código qr

ou preme nesta ligazón:

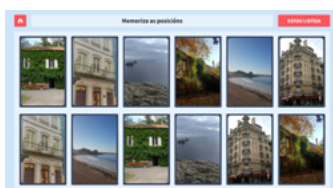
<https://acorunhadasmulleres.gal/o-son-das-mulleres/>

e pulsa nesta imaxe de María Casares para escoitar o audio.

XOGAMOS? CADA IMAXE COA SÚA PARELLA: OS LUGARES DE MARÍA CASARES

Exercita a túa memoria e anímate a facer parellas cos lugares que marcaron a vida da actriz.

escanea o código qr

ou preme nesta ligazón:

<https://bit.ly/3sTsL6G>

Gravado de Sara Lamas

Ao chegar a Francia, María Casares continuou a súa formación para acadar o soño de ser actriz. Debutou como profesional o día no que cumpría os 20 anos, cun papel protagonista no que interpretaba a Deirdre, unha exiliada coma ela.

Seguiríanlle despois outras interpretacións de éxito como *Os xustos* de Albert Camus; *Marie Tudor* de Víctor Hugo; *O triunfo do amor* de Mariveaux ou *Macbeth* de Shakespeare.

Traballou con compañías de teatro das máis importantes como a Comedia Francesa ou Teatro Nacional Popular.

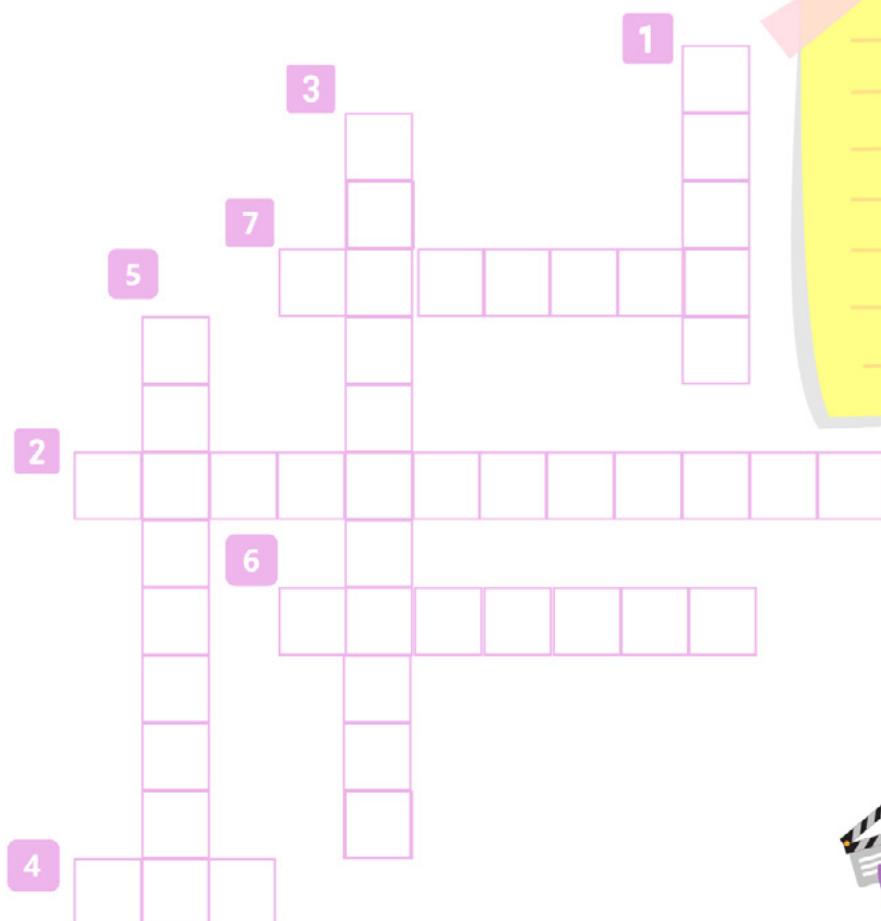
A súa carreira foi unha das máis sólidas, diversas e apaixonantes do teatro francés.

Recibiu numerosos premios de recoñecemento ao seu labor, como a Medalla de Ouro ao Mérito nas Belas Artes en España en 1987 e o *Gran Prix national du théâtre* en Francia, en 1990.

05. MARÍA CASARES E O TEATRO

DETECTIVES DE PALABRAS

Se queres coñecer cales son os elementos do teatro, terás que atopar a palabra á que se refire cada unha das definicións e ir completando o seguinte encrucillado.

PALABRAS

escenografía

guión son

vestiario

actores

público

iluminación

HORIZONTAL

- 2. Conxunto dos obxectos e dos decorados que se empregan para representar o espazo no que teñen lugar os actos.
- 4. Música e efectos sonoros complementarios que axudan a comprender o que pasa na historia.
- 6. Profesionais encargados de interpretar os personaxes.
- 7. Persoas que mercan unha entrada para ver a obra e ocupan o espazo das butacas.

VERTICAL

- 1. Texto no que se describe todo o importante que ocorre na obra de teatro.
- 3. Conxunto de estratexias que permiten que se vexa ben o que ocorre no escenario ou dirixen a atención da audiencia a un punto determinado do escenario coa axuda de focos.
- 5. Conxunto de prendas e accesorios que se utilizan para caracterizar os personaxes.

O texto teatral ten unhas características específicas que fan que o diferenciemos doutros tipos de textos con certa facilidade: diálogos que indican as intervencións dos actores, acotacións detallando as accións dos personaxes ou a posta en escena...

A CHAMADA DO TEATRO

(Estamos en París, no comedor da casa do matrimonio Alcover e Colonna, uns amigos da familia Casares Quiroga. É de noite, arredor da mesa atópase o matrimonio, María Casares e a súa nai, Gloria. Comparten o momento da sobremesa, escóitase o tintineo das cuncas de café e de fondo unha suave música clásica)

GLORIA. – *(murmurando a Alcover)* Pídelle que recite algo, xa verás como o fai. Un romance deses que sabe tan ben, que aprendeu na escola en Madrid.

ALCOVER. – *(un tanto apurado por facer a petición.)* Veña María, por que non nos recitas algo en castelán, agora que xa rematamos de cear.

MARÍA. – *(dubitativa e avergoñada érguese e prepárase para recitar. Faise o silencio e alguén do servizo detén a música. Comeza a tremer, despois a chorar e...)*

“Las huestes de Don Rodrigo
desmayaban y huían
cuando en la octava batalla
sus enemigos vencían”

(Ao final da intervención un silencio atronador inunda a sala. Pode contemplarse o estupor na cara do matrimonio, a liberación e satisfacción na de María e o orgullo no rostro de Gloria).

COLONNA. – *(rompendo o silencio.)* Ten que facer teatro!

ALCOVER. – *(rosmando polo baixo.)* Ten, se non vai afogar.

GLORIA. – *(dirixíndose a María.)* Queres facer teatro?

MARÍA. – Si.

Adaptación dun fragmento de Residente Privilexiada, 2009

Serías quen de identificar entre os seguintes fragmentos se hai algún texto teatral?

Las huestes de don Rodrigo
desmayaban y huían
cuando en la octava batalla
sus enemigos vencían.

Romance de Don Rodrigo

A

A furia do bombardeo sacudía con forza os vidros, o chan do meu dormitorio, e facía tremer a cama. Alguén abriu a porta e díxome de lonxe, cun ton calmo: “Estás ben?”. Respondín tranquilamente: “Estou...”; “Durme; non teñas medo, non vai pasar nada”. E a porta volveu pechase tras Amalia e tras o estrondo. Rompín a chorar.

Fragmento de Residente Privilexiada.

B

(Unha rúa de Madrid. María e o seu pai veñen de asistir a un concerto)

MARÍA – Papaíño, estiven pensando... ti, por estar no goberno, podes mandar que se fagan cousas...

SANTIAGO – Podo.

MARÍA – Logo porque non dis que poñan na rúa cabinas acolchadas? coma se fosen urinarios!

SANTIAGO – Cabinas? urinarios?

MARÍA – Así cando nos entren ganas de berrar metémonos na cabina e berramos sen molestar ninguén e sen que mamá ande rifando en nós con iso de que en Madrid hai que comportarse...

SANTIAGO – (*Visiblemente divertido*) Ai, Vitola! Vas ter que agardar o verán e as tormentas galegas para poder berrar a gusto!

Fragmento de "O meu nome é María Casares".

C

3

Por **parellas**, convertede o texto B do exercicio anterior en texto teatral.

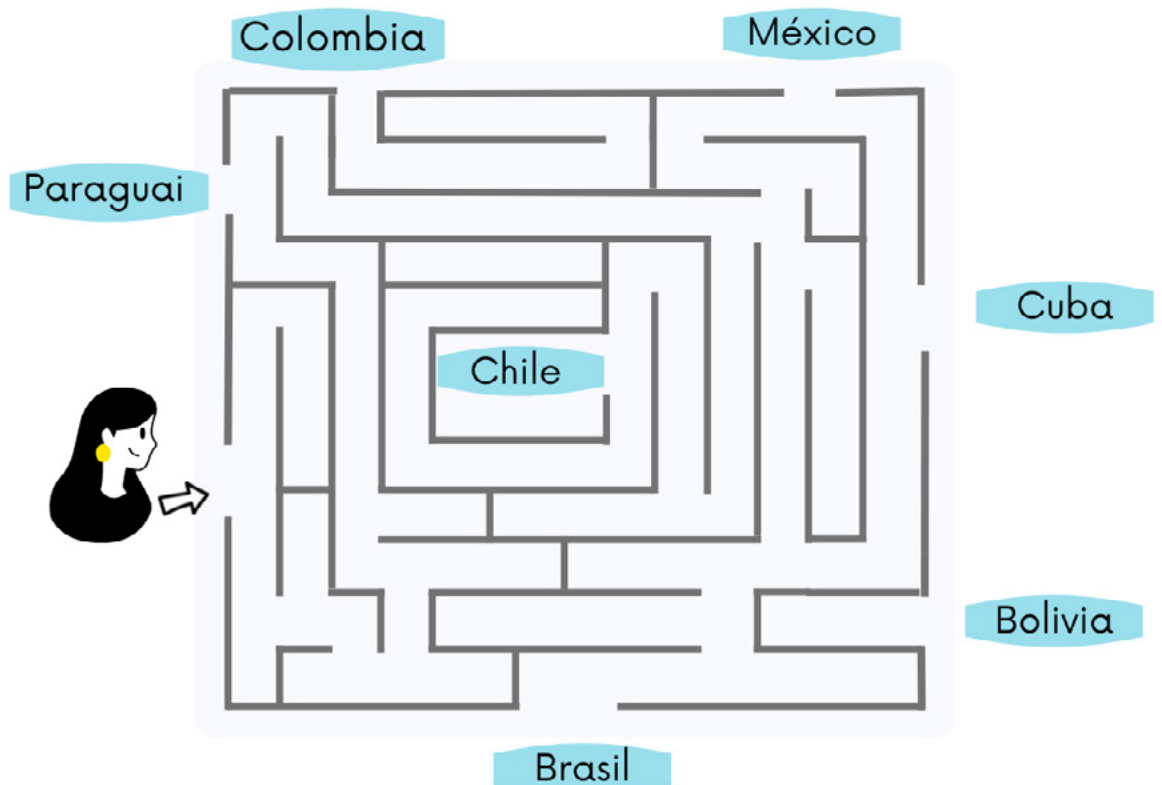
Podes ver na seguinte ligazón fragmentos da actriz interpretando algúns dos seus personaxes máis coñecidos:

<https://bit.ly/32RcbcP>

4

SEGUE O CAMIÑO

María Casares fixo unha xira teatral por Arxentina no ano 1957 coa compañía Teatro Nacional Popular. Anos despois realizou novas xiras por América nas que visitou diferentes países. Queres descubrir cales son? Unha pista: serán aqueles ata os que poidas levar a María Casares no labirinto.

María Casares e Albert Camus
Colaxe de Sara Lamas

A través do teatro, María Casares coñeceu a Albert Camus, un dos homes da súa vida. Tiveron unha relación de amor, complicidade e admiración. A actriz nas súas memorias fala da canción ***La vie en rose*** como a banda sonora de ambos.

Escoita esa e outras cancións francesas na ligazón:

<https://bit.ly/3FRJw5P>

ou escaneando o **código qr**

N° 99 — 20 MAI 1947.

L'ÉCRAN français

15^F

Paris-Cinéma

L'HEBDOMADAIRE INDÉPENDANT DU CINÉMA ★

06. MARÍA CASARES E O CINEMA

Portada da revista de cinema L'écran
Arquivo Casa-Museo Casares Quiroga

MARIA CASARES,
duchesse de Sanseverino,
héroïne spirituelle et pas-
sionnée de « La Chartreuse
de Parme » que tourne à
Rome Christian-Jaque

A pesar de ter realizado unha vintena de producións para a gran pantalla, María Casares non se consideraba unha actriz de cine, senón unha actriz de teatro que facía cine.

O seu primeiro papel cinematográfico foi o de Nathalie no filme "Os nenos do paraíso", que se converteu nun dos máis importantes da historia do cinema francés.

Xunto a ese filme, debemos destacar a súa participación noutras tres películas francesas de gran relevancia:

- *As damas do bosque de Bolonia*: interpretando a Hélène.
- *La Cartuja de Parma*: interpretando á duquesa Sanseverina.
- *Orfeo*: interpretando á princesa.

Como actriz recoñecida que era, María protagonizou numerosas

portadas de revistas francesas.

Na seguinte ligazón tes algunha delas:

<https://bit.ly/3G1EmEo>

1

SUMA DE LETRAS

A María Casares gustáballe moito xogar ao Scrabble. Neste xogo, baseado en compoñer palabras, cada letra leva asociada unha puntuación na marxe inferior dereita. Enche os ocos con algunhas das personaxes que interpretou María Casares no cine e no teatro e calcula a puntuación que obtés con cada unha delas. Fíxate no exemplo.

The image shows a Scrabble game board with two rows of letter tiles. The first row contains: A (1), E (1), I (1), O (1), U (1), B (3), C (3), D (2), F (4), G (2), H (4), K (8). The second row contains: L (1), M (3), N (1), Ñ (8), P (3), Q (5), R (1), S (1), T (1), V (4), X (8), Z (10). Below the tiles are three empty slots for words, each with a circular arrow indicating a clockwise direction. To the right, the word "PRINCESA" is written on the board, with the letter 'A' highlighted and a score of 12 shown next to it. Below the board are five movie tickets for María Casares:

- MARIE**
obra: Marie Tudor
autor: Victor Hugo
- DORA**
obra: Les Justes
autor: Albert Camus
- HÉLÈNE**
filme: Les dames du Bois de Boulogne
autor: R. Bresson
- PRINCESA**
filme: Orphée
autor: Jean Cocteau
- NATHALIE**
filme: Os nenos do paraíso
autor: Marcel Carné
- DEIDRE**
obra: Deirdre de los penares
autor: John Millington

2

QUE É UN STORYBOARD?

Tamén coñecido co nome de guión gráfico é un conxunto de viñetas que nos serven para recrear as secuencias dun filme a través de ilustracións. Sería o traballo previo a realizar á rodaxe da película, coma se fose un cómic.

Imaxina que es a directora ou director dunha película sobre a vida de María Casares. A partir das tres escenas propostas, realiza as ilustracións.

TÍTULO DO FILME _____

DIRECTOR/A _____

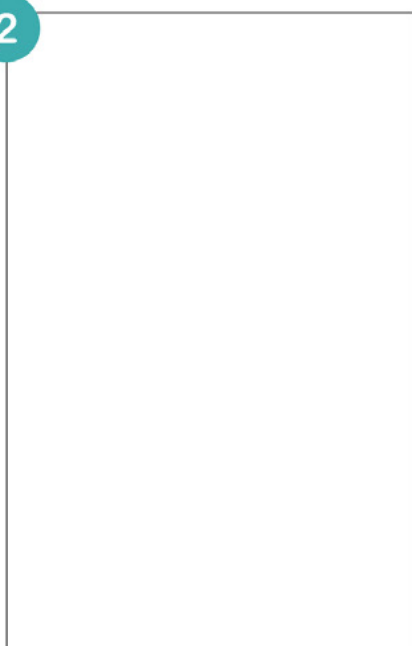
DATA _____

1

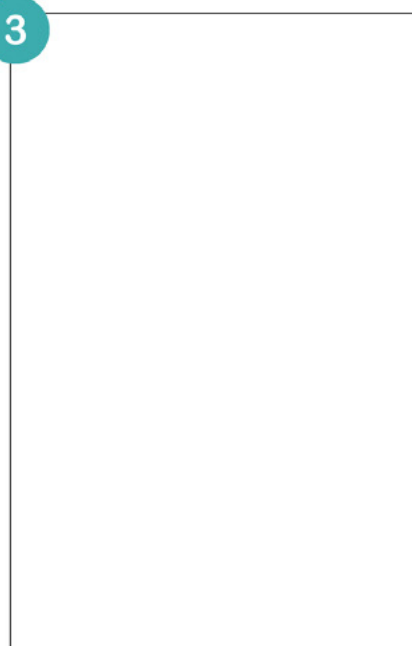
María batallando coas
ondas na praia de
Bastiagueiro

2

María Casares sube ao
tren coa súa nai para
abandonar España

3

Reencontro coa súa
amiga Pilarita cando
volve a Madrid en 1976

LUCES, CÁMARA E ACCIÓN

Preme a ligazón para ver á actriz desenvolvendo o seu traballo nalgunhas escenas da súa película máis representativa:

Orphée, de Jean Cocteau.

<https://bit.ly/3ztoxnX>

María gozaba máis facendo teatro que cine. Sentía que o teatro era máis real, podía xogar sen esperar entre toma e toma. Seguro que fuches algunha vez ao cine e ao teatro. Que diferenzas atopas entre ambos?

07. MARÍA CASARES: INMORTAL

María Casares morre en Francia, na súa casa de La Vergne, no ano 1996 aos 74 anos. Aínda así, a súa pegada esténdese ata os nosos días.

Colaxe de Sara Lamas

A Pegada de María Casares

AS SÚAS MEMORIAS: RESIDENTE PRIVILEXIADA

Nos últimos anos da súa vida, María Casares escribe as súas memorias para deixar constancia de todas as súas vivencias. Faino na súa casa de La Vergne, en Francia, e na lingua francesa. Posteriormente serán traducidas a outros idiomas como o galego e o castelán.

A imaxe da portada correspóndese cunha pintura dun artista español que leva por título *El pelele*. Serías quen de atopar o nome de dito pintor? Pista! Outra das obras deste artista leva como título: *La maja vestida*.

LA MAISON MARIA CASARÈS

A actriz doa a súa casa en La Vergne ao concello así como os terreos e dependencias que a rodean. Actualmente converteuse en La Maison Maria Casarès (A casa de María Casares), un lugar de aprendizaxe e creacións teatrais, aberto ao público para ser visitado.

<http://mmcasares.fr/>

O RECORDO NAS RÚAS

En Francia homenaxeán á actriz con referencias á súa memoria en rúas, prazas, institutos... Tamén en Galicia son varias as cidades e vilas que lle dedican algunha rúa. Sabes se onde ti vives hai algunha rúa co nome da actriz galega?

Na esquerda atoparás unha listaxe con distintos lugares de Galicia. Investiga en cales poderías pasear por unha rúa chamada María Casares. Podes usar Google Maps e ir descartando as opcións incorrectas.

COMO USAR GOOGLE MAPS

Introducir no buscador: "Rúa María Casares Ourense" e ver se existe a ubicación. Proba co nome de cada cidade. Se vas movendo o rato sobre as distintas localizacións poderás ver imaxes en miniatura das mesmas. <https://www.google.com/maps>

CARBALLO	ARTEIXO
NARÓN	LUGO
FERROL	SANTIAGO DE COMPOSTELA
OURENSE	VIGO
OLEIROS	A CORUÑA

CASA MUSEO CASARES QUIROGA

Na actualidade, a casa familiar na que María pasou a súa infancia na Coruña converteuse nun museo dedicado principalmente á figura do seu pai, pero o terceiro andar está centrado na actriz.

Figura dos Premios María Casares deseñada por Paula Pereira.
Foto: Alberte Peiteável

PREMIOS DE TEATRO MARÍA CASARES

Os Premios de Teatro María Casares foron creados en 1997 para o recoñecemento da profesión teatral. En 1996, a actriz aceptou que os premios de teatro de Galicia levasen o seu nome, mais faleceu antes de que puidese levarse a cabo a primeira edición. Celébranse no Teatro Rosalía de Castro da Coruña en datas próximas ao Día Mundial do Teatro, o 27 de marzo.

Nestes premios son 14 as categorías premiadas. Anímaste a navegar pola páxina web e descubrir estas categorías? <https://aaag.gal/mariacasares>

<https://aaag.gal/mariacasares>

Centenario María Casares

Este ano celébrase o centenario do nacemento de María Casares e serán diversas as homenaxes que se lle dediquen dende o ámbito da cultura e as artes, para recordar a súa importancia e achegala a quen non a coñece.

1

Parece que a persoa que escribiu a seguinte noticia non coñecía demasiado ben a vida da actriz galega. Serías capaz de detectar e corrixir os erros? Comproba despois para asegurar que non esqueches ningún.

Este 2022 cúmprense 100 anos do nacemento da cantante galega María Casares. Nacida en Ferrol e sendo filla de Casares Quiroga, a artista vese obrigada, con tan só 14 anos, a exiliarse a Portugal.

Alí levará sempre a Galicia no recordo e construírá unha carreira de éxito no cine e no teatro.
Morre no ano 1996, aos 55 anos, na súa casa de Bastiagueiro.

Comproba que tal o fixeches

escanea o código qr
ou preme na ligazón:
<https://bit.ly/3zpEfA5>

2

FUGA DE PALABRAS

Claudio Rodríguez Fer escribe un poema en memoria da actriz no ano 2008. Vaia! Parece que algunhas palabras saíron voando... Para poder ler o poema, primeiro reproduce o audio e vai completando os ocos.

“A viaxe vermella (María Casares)”

A viaxe é unha muller descoñecida.
Viaxar co signo de Plutón,
co toxo, coas _____, coa humidade,
coas _____ que nunca chegan
a formar un rabaño.

A viaxe aos celtas,
ao teatro que é a _____,
ás praias desertas,

a ti que es a _____ triunfante.
A Coruña, _____, Bastiagueiro,
Villa Galicia, Hôtel Paris New York,
pola rúa Vaugirard vou con María
tras _____ tras María tras María...

*Poema de Claudio Rodríguez Fer.
Ámote vermella, Vigo, Xerais, 2008.*

escanea o código qr
ou preme na ligazón:
<https://bit.ly/3ePTWql>

08. MARÍA CASARES: ACTRIZ OCÉANO

Última foto de María Casares en Bastiagueiro, verán de 1935.
Arquivo De Paz-López-Nóvoa

“Eu son do Océano”. Así se recoñecía María Casares nunha entrevista. O mar sempre foi para ela, nas distintas etapas da súa vida, un elemento para conectar coas súas raíces. Por iso moitos a lembran como a actriz océano.

*“María nunha praia deserta, na punta extrema de Europa, nun vento
violento, bota unha carreira coa sombra das nubes na area.
Ela é a vida, triunfante”.*

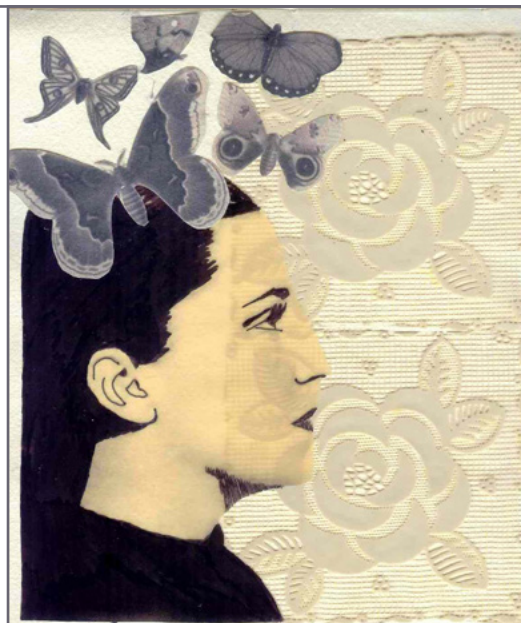
Albert Camus

A COLAXE

UNHA TÉCNICA ARTÍSTICA DE ORIXE FRANCESA

A colaxe é unha técnica artística que consiste en pegar diferentes elementos sobre un papel (fotografías, recortes, letras, outros papeis...).

Ao longo da unidade, empregáronse varias colaxes feitas por Sara Lamas, coma a da dereita. Fixácheste nelas?

1 PROPOSTA FINAL: EU SON DO OCÉANO

Neste tempo coñecendo a María Casares observamos como o océano exerceu fascinación na actriz dende ben pequena. Son numerosas as referencias ao mar, especialmente á praia galega de Bastiagueiro.

- De maneira individual ou por parellas, empregando a técnica da colaxe, elaborade unha paisaxe mariña onde estean presentes as cores (azuis, branco...) e elementos do océano (ondas, gaivotas, area, rochas, faros...).
- Unha vez teñas a túa colaxe, inclúe nela a afirmación de María Casares: “Eu son do Océano”. Como facelo? Algunhas ideas: estampa con selos as letras; busca as palabras en revistas ou periódicos e fai unha composición; crea un caligrama coa oración en forma de onda...Tes total liberdade para crear. Dálle aos miolos e deixa voar a túa imaxinación.

Bibliografía

- Camus, A. (1989). *Carnets III* (mars 1951-décembre 1959). Gallimard.
- Camus, A. (2009). "O Malentendido", pp. 174-175 en *Calígula. O Malentendido*. Galaxia.
- Casares, M. (2009). *Residente privilexiada*. Trifolium.
- Fernández Manso, H. (Coord.). (2003). *Imaxe gráfica da Segunda República*. Fundación 10 de marzo.
- Galicia Emigrante (1958): Cincuentenario de Curros Enríquez. *Galicia Emigrante*, 33, pp. 2-3.
- Heinze, U. (1991). *Mulleres*. Xerais.
- Lopo, M. (2012). María Casares, actriz exiliada. *Aquí e Agora*, 12, IES Xograr Afonso Gómez de Sarria, p. 8.
- Lopo, M. (2015). A Galicia de Camus. *Grial*, LIII (205), pp. 13-21.
- Lopo, M. (2016). *O tempo das mareas. María Casares e Galicia*. Consello da Cultura.
- Lopo, M. (2017). María Casares e o cinema. *Evohé. Revista cultural do Campus Terra – Lugo*, 28, pp. 27-32.
- Lopo, M. (2017). María Casares. Unha andaina vital. *Andaina. Revista galega de pensamento feminista*, 68, pp. 47-49.
- Lopo, M. (2021). María Casares. A vida intensa. *Cidade das mulleres. Veciñas ilustres da Coruña*, I, pp. 48-51.
- Rodríguez Fer, C. (2009). "A viaxe vermella (María Casares)" en *Ámote Vermella*, pp. 119-123. Xerais.

Ligazóns de interese

Álbum de mulleres: María Casares (Consello da Cultura Galega): <http://culturagalega.gal/album/detalle.php?id=14>

Artigo de Manuel Rivas, "Retorno á casa do espolio", publicado en *El País* o 23 de marzo de 2007. https://elpais.com/diario/2007/03/23/galicia/1174648719_850215.html

Documental *Imprescindibles – María Casares* (2019), dirixido por Elisabet Anglarill y Manel Arranz (RTVE): <https://www.rtve.es/play/videos/imprescindibles/imprescindibles-maria-casares/5474470/>

Entrevista de Joaquín Soler Serrano a María Casares no programa *A Fondo* (1981) (RTVE): <https://www.youtube.com/watch?v=IEOJWQsIAfI>

Gravacións fragmentarias de actuacións teatrais de María Casares (Institut national de l'audiovisuel): <https://fresques.ina.fr/en-scenes/liste/recherche/MARIA%20CASARES/s#sort/-pertinence-/direction/DESC/page/1/size/10>

Información sobre a Casa Museo Casares Quiroga (Concello da Coruña): <https://www.coruna.gal/cultura/gl/espazos/detalle-para-entidade/casa-museo-casares-quiroya/entidad/1176031245284?argIdioma=gl>

Información sobre os Premios de Teatro María Casares (Asociación de Actores e Actrices de Galicia): <https://aaag.gal/mariacasares/>

Martínez Ten, L. et al. (2011). *Las maestras de la República. Unidad didáctica. Sindicadas*. http://www.educandoenigualdad.com/wp-content/uploads/2014/04/UD_maestras.pdf

Páxina web *A Coruña das mulleres* (Agrupación Cultural Alexandre Bóveda): <https://acorunhadasmulleres.gal/>

Páxina web de La Maison Maria Casarès: <http://mmcasares.fr/>

Programas de radio sobre María Casares (Radio Galega): <https://www.crtvg.es/rg/destacados/etiqueta/maria-casares>

Reportaxe sobre María Casares (TVG): https://www.youtube.com/watch?v=8q4Syziwd_M

Tráiler da película *La Chartreuse de Parme* (1948), dirixida por Christian-Jacque: <https://www.youtube.com/watch?v=Jme52PHJm68>

Tráiler da película *Les Dames du Bois de Boulogne* (1945), dirixida por Robert Bresson: <https://www.youtube.com/watch?v=NszCYIC-IcY>

Tráiler da película *Les Enfants du Paradis* (1945), dirixida por Marcel Carné: <https://www.youtube.com/watch?v=b2ZNXOi8g0A>

Tráiler da película *Orphée* (1950), dirixida por Jean Cocteau: https://www.youtube.com/watch?v=rWcwhTX_pak

Tráiler do documental *Las maestras de la República* (2013), dirixida por Pilar Pérez Solano: <https://youtu.be/p7s58S1iwSE>

Vídeo completo de *Despois das ondas* (2017), adaptación teatral sobre a vida de María Casares, realizada por Ernesto Is (Deputación da Coruña e ButacaZero): <https://vimeo.com/342720418>

Outras propostas didácticas arredor de María Casares

Lopo, M. (10 de maio de 2019). *Femmes dans l'histoire: Maria Casarès* (2º Curso de Educación Secundaria – Lingua Estranxeira: Francés). Consellería de Cultura, Educación e Universidade da Xunta de Galicia. https://www.edu.xunta.gal/espazoAbalar/sites/espazoAbalar/files/datos/1557490951/contido/femmes/femmes/maria_casars.html

Polo Correo do Vento e Solla, T. (24 de maio de 2021). *Aprende coas mulleres galegas: Maria Casares*. Consellería de de Emprego e Igualdade da Xunta de Galicia. http://igualdade.xunta.gal/sites/default/files/files/documentos/maria_casares_actividades.pdf

